

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE

Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.Redacció i Administració
General Barceló, 1.—2.º
PALMA DE MALLORCA

LA AURORA

Surt cada dissabte per donar ventim i altres erbes a n-es qui s'ho guany

Dietari d'una eixida a França i altres nacions.

(Continuació)

Dia 5 de juny

Cap a Amberes.—La ciutat.—Rubens.—Com tants de pintors an es Païssos Baixos

Avuy me som aixecat abans d'anar en lloc; i qui no hu creu, que hu vaja a cercar. M'afic devers les vuit: mitjançant dins es tren que venia de Bruselles, i ja cap a Amberes com un llamp! De Bruselles a Malines tot es vert, ben vert, tot pla, casi tot terra reguivola; i de Malines a Amberes dos diners de lo meteix. Estava tot enigualat i feya cara d'haver de tornar ploure. Devers les nou arribam a Amberes; deix sa maleta an es depòsit de s'estació, i j'hallo a córrer mon! per dins Amberes, qu'es sa segona ciutat de Bèlgica en població: té devers 400 mil habitants. Sols e-hi ha Bruselles que n'tenga més. Vaja quina ciutat més garrida i esplèndida! Uns carrers molt amples, grans plassess, jardins; esglésies i edificis públics, una cosa superior; unes cases a molts de carrers vertaderament monumentals. Sembla una de ses grans ciutats alemanyes o ingleses. E-hi ha diferents redols de la ciutat que son molt més interessants i magnífics que no es més interessants i magnífics de Bruselles. Si Bruselles no tengués la Cort, seria inferior a Amberes.

Com hora baixa me n'havia de tornar a Bruselles, no poria paupar gayre. He mirat an es Bädeker qu'era lo que hi havia que més m'havia d'interessar; i he pegat tot d'una a la Seu. Un poc abans d'arribarhi, passant per Place Verte (piazza verde), vey una estatua colossal, dalt un socle magnific. M'hi acost, i es estada s'estatua des gran pintor Pere Rubens, que, encara que fos nadiu de Siegen (Alemanya), vengué a establir-se aquí i s'hi passà gran part de la vida, i hi deixà ses seues obres caporals. Aquí vengueren a viure altres grans pintors com Van Dyck, Jordaens, Cornelius de Vos, Seghers, Matsis, es dos Teniers, atrets pe' s'esplendor d'aquells gran centre comercial com era Amberes ja durant es sigles XV i XVI. Pero que tenia que veure es comerc ab s'art? Ah! que tenia que veure? Que allà ont e-hi ha comerç, e-hi ha diners; i allà ont e-hi ha diners, e-hi ha art. Perque s'artista serà tot lo espiritual i sublim que volgueu; pero té un cos, qu'ha d'alimentar; té necessitats de la vida, qu'ha de satisfer; i se'n va, naturalment allà ont li paguen bé ses seues obres. I qu'ont les hi paguen bé? Allà ont corren diners. Perque això d'art, això de gastarse es diners ab obres d'art, e-hu fa qui en té molts. Es qui va primetjant, s'estima més omplir-se es gavatz que gastar ab obres d'art. Tant es així, que s'història de tots es pables e-hu confirma. Aont floreixen ses arts sempre? An es grans centres comercials. Quins eren es grans centres comercials an es sigles XV i XVI? Italia i es Païssos Baixos. Per això aqueixes dues nacions, o aqueys dos apels de nacions foren es dos centres de vida artística caporals d'Europa, per això allà hi va haver es grans pintors i escultors; allà hagueren d'anar a formar-se es de ses altres nacions.

Iòd bé, com he vist aquell monument an En Rubens, me som aturat

una bona estona a mirar-lo. Es un dels grans pintors qu'ha tenguts s'humanitat. Qui sap es centenars de quadros que deixà, tots brillants de dibuix i colorit, presentant gent sana i de bones carns. Tots es bons museus de França, Itàlia, Espanya, Alemanya, Àustria, Anglaterra, Suïssa, tots solen tenir una sala o varies just de pintures de Rubens. Un no sap com s'ho feya per pintar tant molt i tant bé.

La Seu

Deix es monument de Rubens, i arripi a la Seu, dedicada, com casi totes ses Seus, a la Mare de Déu. Es sa més gran i sa més important de Bèlgica, i de altres bandes que no son Bèlgica. La començaren l'any 1352, la seguiren an es sigles XV i XVI i no l'acabaren fins an es XVII. Aquesta Seu va patir molt des foc que s'hi calà l'any 1533, i des protestants espanyadors d'imatzges l'any 1566 i des revolucionaris francesos de 1794 que passaren per allà. Es ogival de tercera època. Com té dos campanars a sa fatxada, devall aqueys campanars e-hi ha un trast molt ample, ab uns pilars gruixadissims, que serveix com a d'atri. Aquesta Seu fa set naus de sis trasts, sense capelles, ab grans finestrals a sa nau major i a ses foranes, aqueys ab vidres de colors de sants pintats, preciosos ferm, i aquells ab vidres blancs. Demunt es portal major e-hi ha l'orga, i part demunt, un gran finestral de vuit compartiments, de vidres de colors ab sants, una cosa preciosa de tot. Es creuer té grans finestrals de vidres uns blancs i altres de colors an es costats; ara a cada cap s'hi obri un finestral de tota s'amplaria de sa nau ab vidres de colors ab sostres de sants.

Sa cúpula es molt original: es gran quadrat des quatre arcs torals que la sostenen, per via d'unes petxines, torna un vuytavat, que se'n puja per amunt fent quatre balconades que's van estrenyent, i acaben ab un celrà aont e-hi ha pintada sa glorificació de Maria Santíssima. Entre balconada i balconada hi ha finestrals. Llavors vé es cap de sa creu, de tres naus, de tres trasts, i llavors una nau absidal (que volta s'abside), aont desemboquen cinc capelles, admirables de tot pe' ses pintures que tapen totes ses parets i pe' ses magnífiques vidrieres de colors que guarneixen es seus altissims finestrals, i sobre tot p' es triptics o retaules de tres fuyes que hi ha dins elles, d'altres relleus ab centenars de figuretes, representant escenes de sa vida des sants an-e que estan dedicades aquelles capelles. Es tres trasts de sa nau major des cap de sa creu i s'abside les ocupen el chor i l'altar major ab un retaule barroc de marbres de diferents colors qu'es tan de veure derrera com devant i que fa de vasa a una pintura de Rubens, l'Assumpció de Maria Verge. Es tres trasts d'aquella nau tenen grans finestrals de vidres blancs; ara es de s'abside son de colors ab sants pintats. A ses naus laterals des cap de sa creu, an es costat de s'evangeli hi ha tres capelles que son una preciositat, una ab tres grans finestrals i vidrieres de colors ab sants pintats, bones de tot; cada capella presenta un retaule ogival, ple d'altres relleus representant sa vida des sant an-e qu'està dedicada sa capella, i llavors fan unes portes per tancar es retaule, qu'estan

pintades de sants, una cosa fina de tot. Ademés de tot això, per dins aqueixes naus i capelles ensa i enllà e-hi ha quadros de sants des bons temps de s'escola flamenca; de manera qu'allò es un verdader museu.

I que'n diren des creuer? E-hi ha penjats a ses parets es meravellosos quadros de Rubens: la crucifixió del Bon Jesús i es seu famós devallament, i set o vuit quadros més des meteix Rubens i d'altres grans pintors. Es Devallament se considera s'obra més notable de Rubens.—Ses naus foranes des cos de l'església son molt més amples que ses mitgeres, i sa de sa banda de s'evangeli està consagrada a la Mare de Déu i sa de sa banda de s'epistola an el Santíssim Sagratament; pe' ses parets d'aquesta, baix des finestrals, e-hi ha pintades ses Estacions del Via Crucis demunt camp d'or, i a sa capella de la Mare de Déu e-hi ha pintada, també demunt camp d'or, sa vida de la Reina de céls i terra.—Sa trona es barroca, de gran ingenio; e-hi ha més de vint estatues, casi toutes de tamany natural.

Es defores d'aquesta Seu son magnificos pe' ses seues grans trossades i pe' sa seu severitat. A sa fatxada fa tres portals. Es dos des costats son llisos; es des mitx es en gradació, de cine arquiveltes ab enfiliats de sants, i quatre sants de tamany natural a ses rebranques i an es pilar divisori e-hi ha la Mare de Déu, i part demunt sa llinda el Judici final.—Des dos campanars n'hi ha un d'acabat, altissim; s'altre no més té un terç de s'altaria que havia de tenir. Es qu'està acabat, té 123 metres (635 pams).

Aquesta Seu revela sa piedat i sa prosperitat des feels d'Amberes. Sens dubte es una de ses grans Seus de la Cristianitat. Brillaria molt més si totes ses vidrieres fossen de colors, com a la Seu de Colonia. Es vidres blancs sempre resulten massa cruus i desgraciens es conjunt una cosa de no dir.—Ses mides de s'interior d'aquella església son 117 metres de llarg, 65 d'ample an es creuer i 52 metres an es cos de ses set naus, i 40 d'alt sa nau major, i creuer. (Tota la Seu ocupa 4.969 metres quadrats.)

Cases de pintors.—Hôtel de Ville.—Museu Plantin-Moretus.—Museu de Folklore

Anant de s'estació a la Seu, som passat per devant sa casa que's va fer fer aquí Rubens i s'hi va morir; no gayre lluny de la Seu e-hi ha sa casa aont va néixer s'altre gran pintor, Davit Teniers. També està ben apropi de la Seu sa grandiosa, sa magnifica Casa de s'Ajuntament (Hotel de Ville), des sigle XVI, d'estil renaixement. Umpl tota una illeta. Sa fatxada principal té 78 metres de llarg per 34 d'alt, presentant de cap a cap dos sostres de columnes, ses d'abaix dòriques, ses de dalt jòniques; a's mitx fa un àtic o cos superior que se'n puja fins a 56 metres (280 pams). Pero lo que hi ha que veure, son es dedins. Està decorat tot com un palau de rey o emperador: trispols, parets i paladars de ses sales i quadres tot es de fustes preciosos, marbres o pintures o obratge esculturat de grans artistes. Totes ses oficines son suntuoses i magnífiques; i no'n parlem de ses sales de reunio de Consejers o Retgidors i sobre tot sa gran Sala de Sessions. Per tot e-hi ha xemenyes monumentals,

PUNTOS DE SUSCRIPCION

A Manacor: Ca-Mestre Antoni Fiol Ferrer, 5.—Ca-Famo Andreu Alcover, Piazza del Palau, 2.

A Palma: Llibreria d'En Guasp Morey, 6.—Taller d'enquadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria Ernest Frau, Brossa.—Llibreria d'Alomar y Fontdevila Brossa.

No es tant important es Museu de Folk-lore (sabiduría popular). Son un parey de sales de juguetes d'infant, mobles i robes de casa i altres coses que denoten sa vida intima des poble antic d'Amberes.

Una dinada ab estudiants.—Museu Reyal de Belles Arts.—Una font d'ingressos

Ab això s'era fet hora d'anar a dinar. Trop just allà devora un restaurant, me'n hi entr, m'assec a una taula que no havia negú, pero qu'estava enrevoltada de taules plenes de joves, que pronte he vist qu'eren estudiants, p'és delit que duyen. A Amberes sa sent parlar ben poc es francès; tothom parla flamenc. Aqueys estudiants parlaven alemany; movien molt d'estabó, pegaven grans cop de puny demunt sa taula quant un se'n anava o venia. Supós qu'això era sa despedida o s'arribada que se feyen. Servia aqueixes taules una al-lotella d'una vintena d'anys, molt lleventa, determinada i de poca son. Es qui dinavem, deviem esser quinze o setze, i no haviem d'estar gens per ella; donava cap per tot. He vist que nomia Dina, porque cada un d'aquells estudiants no se treyen es seu nom de sa boca. Dina això, Dina allò. Ella feya es seu cap envant sensa perdre cala; i, si se'n hi acostava cap a ferli mica d'impertinencia, no res de particular, ella els-e llevava de devant ab un revés o una costerada, i l'hala endavant a dur plats plens i a tornarlos-se'n buyts! I de totes ses taules: Dina això, Dina allò, i ella sempre navegant com un pern de rifa. Jo, com qui no n'es, los m'estava observant tant ells, com ella, per veure si farien o si dirien cap inconveniencia, i no hi he notat res que no pogués passar. Es estat una escena que m'ha devenir molt.

Acabat de dinar, m'afic dins un tranvia, i cap an es Museu Reyal de Belles Arts! qu'es un edifici nou, quadrat, grandios, monumental, rodat de jardins. E-hi ha una quinzena de sales plenes des gravats que dibuixaren es grans pintors Rubens i Van Dyck. Allà's veu fins an-e quin extrem e-hu eren seners aquells dos genis de sa Pintura. Llavo hi ha sales d'escultura i de grans teles pintades, que son vistes d'Amberes des sitis que que va patir, de festes que s'hi feyen i d'entrades de reys i emperadors. Això es a sa planta baixa. Llavo vos ne puja an es pis principal i vos hi trobau vuit i cinc sales, grans casi totes ben plenes de quadros de pintors flamencs, antics i moderns. De moderns n'hi ha deu sales. E-hi cosa bona; pero en general son molt inferiors an ets antics (sigles XV, XVI, XVII). En materia de paisatges es en lo que's distingeixen més. Ara ets antics son una meravella. Ja n'hi ha de preciosidats, sobre tot en pintura religiosa, que hu es casi tot. Aqueixa escola flamenga es un prodigi, una gloria altissima de s'art de pintar.

Sur d'aqueix museu, i m'he hagut de tornar aficar dins un tranvia per que no se volia aturar de ploure, i xic-xic! i xic-xic! i desira era qualque cosa més que xic-xic. Me'n som anat a la Seu, perque era s' hora de veure es quadros que hi ha de Rubens, ja que les tenen ordinariament ab una cortina devant, i es capvespre de dues a quatre tanquen l'església i decanten aquelles cortines; i, si hi voleu entrar, heu de pegar un franc. Es una font d'ingressos per la Seu ben ideada i llegítima. Naturalment que's dies de festa aquelles cortines estan decantades i tot hom pot veure aquelles pintures immortals.

Brusca seguit.—St. Carles.—La Bossa.—St. Jaume

Vistes aquestes pintures, corr uns quants carrers sempre ab brusqueta brusqueta. Trop l'església de St. Car-

les, qu'era des Jesuites i feta d'ells de estil barroc, de tres naus de nou trasts, sensa capelles, ab tribunes demunt ses naus laterals, molt espayoses i ab finestral de vidres blancs. Es baixos de l'església estan forrats de fusta d'aquella granada, ab grans confessionaris tot esculturats i ab figures de tamany natural. An es cap de ses naus laterals fa una capella i s'abside es molt espayosa ab un retaule barroc de marbres de diferents colors, cosa preciosa. I no'n parlem de sa trona, de gran pompa ab boldrons de figures de totes mides. Se veu que aqueixes trones tan pomposos son característiques de Flandes. Fora de Flandes no he vist res consemblant.

Sur de St. Carles, i seguia sa brusca; través la Bossa, gran edifici, antic, ogival, des bo, ab un pati, grandiós, cubert de vidres, adornadissim, un des patis més garrits qu'han gués vists may. Cansat de parar tanta de brusca, ja li volia estrenyir cap a s'estació, pero llavò afin una altra església; m'hi acost, i es estat St. Jaume: una església molt notable, ogival, de tres naus, de cinc trasts, ademés d'un atrí que fa tot d'una que entren, ben ample, ab capelles i ets altars i retaules a un costat i an es fondo un gran finestral de vidres de colors ab sants pintats, bons de tot. Es finestrals de sa nau major son de vidres grisenes. Llavo vé es creuer, sensa cúpula, ab dotze grans finestrals an es costats, i a cada cap un finestral de tota s'amplaria des creuer i fins a ses voltes, cada un de vidres de colors ab sostres de Sants, ben notables. Es vidres des finestrals des costats son grisos. Es cap de sa creu fa set naus de dos trasts; llavò se estreny, i fa sa nau absidal qu'enrevolta es presbiteri i hi desemboquen set capelles, totes ab finestrals de colors i sants pintats. Ses naus foranes, abans d'arribar a sa nau absidal, son capelles de gran devoció, admirablement decorades ab magnífiques vidrieres de color ab sants a sostres a sostres. Sa nau major des cap de sa creu està ocupada p'el chor i l'altar major. El chor ocupa es dos trasts primers i està separat des creuer per unes arcades gregues-romanes, coronades d'una balconada i un gran St. Crist. Es tercer trast l'ocupa l'altar major, i s'espai absidal es retaule, de marbre, barroc, preciós.

Sa tanca del chor està guarnida per defora de confessionaris monumentals i sepulcres de Bisbes. Per capelles rebranques i columnes se veuen precioses pintures antigues de s'escuela flamenga, i llavo no'n parlem de sa trona, espléndida, ab bolics de figures de sants i angles de tamany natural i angelets que volen. Que n'hi ha de moltes de Seus an el mon que no'n poren posar ab aquesta església de St. Jaume d'Amberes. Jo a Espanya n'he vistes una bona partida.

Cap a Bruselas.—Bajanades i animelades anticlericals

Sur de St. Jaume; i sa brusca, en lloc de mancar revenia. Me pos dins un tranvia, i cap a s'estació aont he trobat un tren rápid que just llavo havia de partir. M'hi afic, i ide d'allà cap a Bruselas! a tota màquina. Per mi deviem fer 30 kilòmetres per quart d' hora.

No'm som temut des camí perque havia comprat un diari d'avuy, i hi he llegides una partida de coses lo més salades sobre ses eleccions de diumenge passat. Es que's lliberals i socialistes estan esglayats d'haver perdut. S'havien aficat dins es carabassot qu'havien de guanyar; sa veu que hu tenien tan segur, qu'ara fan moltes de riyses de sentirlos es plant i ses potadetes que fan. Ab tota formalitat juren i perjuren qu'eren ells que havien de guanyar, perque jaont s'es vist may una gent tan empulada

i desxonida i plantosa com ells havent de romandre devall fuya i es catòlics demunt fuya? Això no pot esser! —Pero bé, dirà qualsevol que tenga gens de scrit comú, qu'han tenguts més vots ells o es catòlics? Es catòlics n'han tenguts molt més, i ells, ets anticlericals, e-hu confessen; pero es qu'ells havien consentit a guanyar. I perque no han guanyat ara diuen: —Això no val! Fassem sa revolució! I ganes no les ne falten de ferla; i fins e-hu han provat, pero els ha dit tort, i es caporals seus han comprès que ab totes aqueixes coses lo que fan es tirarse terra demunt i reforsar es Govern catolic, i quedar ells en ridicul, pero un ridicul ferest.

I es un gust lletgir ses esplicacions que donen es diaris liberals i socialistes de sa seu derrota. Uns l'atribuixen a que's Govern ha corromput es cos electoral: ¿com? Movent grans obres públiques, donant molta de feyna a fer; i naturalment, tots ets empriats ab tals obres públiques i ses seues famílies han votat p'és Govern. De manera que's Govern catolic, per donar gust an ets anticlericals, no havia d'atendre a ses obres públiques ni donar feyna a negú. Així ets anticlericals, haurien pogut dir que's Ministres catolics no's euydaven des bé públic, i que tot s'ho embutixaven. —Altres diuen qu'es que està vist que tota sa regió de Brabant, tota la gent flamenga estan fanatisats p'és clero, i que es perde es temps i es lleixiu volerlos civilizar; i que es clero ha conseguit fer creure an es flamencs que ab aquestes eleccions s'anava a jugar sa sort i sa vida de sa Religió. Ab aquest ardit, diuen ets anticlericals, es clero ha duyt la gent a votar. Es qui diuen això, s'obliden que ets anticlericals eren es primers que deyen que ells guanyarien i que enviarien l'Església i sa Religió a fregir ous de lloca. S'ardit no era des capellans, sino des meteixos anticlericals. —Finalment, un altre periodic anticlerical ha trobada sa vertadera esplicació de sa victòria des catolics: es que an es sigle XVI, quant Espanya dominava tota aquixa nació i es protestants —fort i no't mogues— s'hi volien aficar. En Felip II i es famós Duc d'Alba llevaren es cap i es coll a tots ets homos valents i dignes, i només deixaren es covarts, ets indignes, qu'allarguen es coll a tot. Per això la gent belga s'es doblegada a tot lo que's Govern ha volgit i ha votat p'és Govern, per servilisme. —I això hu ha dit tal period ab tota formalitat. De manera qu'aqueix periodic tracta sa seu nació de covarda, d'indigna, de composta de gent sensa dignitat ni decencia. Pero tot això es perque ets anticlericals han perdut, perque sa majoria de sa nació ha votat contra ells. Si té sort de votar per ells, com ells n'estaven tan segurs, a-les-hores ja no seria estat ver que En Felip II i es Duc d' Alba haguessen escabetxats tots ets homos dignes i de pit; a-les-hores només haurien aglapits es be-neyts, es biduins, es poques-coreses.

No es ver que son deliciosos aqueixs anticlericals, en perdre? Si es catòlics perden i lo meteix ses altres personnes formals, e-hu prenen ab paciencia, i no les passa p'és cap moure cap revolució. Ets anticlericals, com a lliberals de l'engàn que son, si perden unes eleccions, llavo volen moure sa revolució. De manera que son tan poques-vergonyes que, segons ells, ses eleccions son bones si ells les guanyen; ara si les perden, so dolentes, una injusticia, i hi ha que apellar a sa revolució. ¡Ah farsants! ¡ah noninguns!

Ab això arribam a Bruselas. Com me'n en vatx anar, plovia; com e-hi som arribats, també plovia. Aqueixes aygos i s'energia des Govern ha calmats es nirvis d'ets anticlericals. Sembla que despus anit a Liège mo-

gueren avalot; despararen a sa policia, i sa policia les torna ses pilotes an es joc, i en deixá tres d'estesos en terra, que ja només hagueren mester es fosser per soterrarlos. Com se suposa qu'ara la prensa anticlerical diu qu'eren innocents aqueys tres. Sempre resulta lo mateix per tot arreu: es revolucionaris s'alsen, envenen sa forsa pública a tirs, sa forsa pública les para elot, i n'endevena qualquún. Idè estigau segurs que sempre es un innocent, un santet en vida, que no volia fer mal a negú. Així hu diuen llavò es revolucionaris. Que les compr qui no les coneix.

Me diuen que aquí anit passada un flotó de socialistes, cremats d'haver perdudes ses eleccions, trencaren a pedrades es vidres de ca's Rector de l'església allà ont jo vatx a dir missa, i hi volien calar foc; pero sa policia les va fer buydar. De manera que, perque havien perdudes ses eleccions, e-hu havien de pagar es vidres de ca's Rector, i no sols es vidres, sino sa casa; i visca sa llibertat! ¡Ah! no hi pensava: i sa germanat! I ara anauvosne a fiar de sa llibertat i de sa germanat que's poreu esperar des companys socialistes! ¡Farsants, més que farsants! ¡Polissons, més que polissons!

I prou per avuy! Fins demà, si Deu ho vol i Maria!

Dia 6 de juny

Diada del Corpus esveuvida.—Sta. Gudula.—Cap a Lovaina.—La Seu.—Hôtel de Ville.

Aquí com a França no se celebra sa diada del Corpus, perque això essta unit ab França quant Napoleon I celebrá es Concordat ab el Papa, i, per facilitar més s'observança de sa lley de Deu i de ses lleys de l'Església, el Papa consentí que's llevassen totes ses festes d'entre-setmana, deixant just Nadal, Ascenció i l'Assunció de Maria Verge. De manera qu' aquí com a França el Corpus es un dia fener com a qualsevol altre. Això per un espanyol es molt escru; creysme que no me'n poria avenir de no veure per aquí sa festassa que hi ha avuy a tots es pobles d'Espanya.

Som tornat a veure la Seu de Sta. Gudula per lo molt que m'agrada sa primera vegada que la vatx veure, diumenge passat. E-hi he hagut d'anar i tornarne ab aygo. Sobre tot, bé poré dir que coneix Bruselas ab brusca; casi no l'he vista d'altra manera. Això ha fet que m'affluixás d'anar a veure certes coses ben interessant. E-hi he deixat per quant torni, si Deu ho vol i Maria.

Com he hagut dinat, suposat que tant meteix no hi havia festa del Corpus ni un sant remey, pren el tren, i ide d'allà cap a Lovaina! a tota maquina, casi sempre per terra plana, tota endiumenjada de verdor i verdor. Al manco hi som arribat sensa brusca, gracies a Deu.

Lovaina es una ciutat de 42.200 habitants, antiga capital de Brabant, i de gran importància comercial durant l'edat-mitja (sigles VII-XV).

Quant brillà de ver fou an el sigle XIV, qu'arribá a tenir 150.000 habitants.

Me'n som anat cap dret a la Seu, dedicada a St. Pere, ogival flametjant, de 3.ª època, comensada an es sigle XV i acabada an es XVI. Té dedins 92 metres de llarg per 25 d'alt. Fa tres naus. Tot d'una que hi entrau p'és portal major, troben un trast ben ample, casi quadrat; correspon an es grans campnars que hi ha comensats a sa fatxada; llavo venen cinc trasts de ses tres naus, sensa capelles, ab grans finestrals de vidres blancs. An es portal major e-hi ha un canzell de fuya, figures de sants, pilasters i entaulaments. No sé si n'havia vist cap may de tan preciós de canzell. Es creuer no té cúpula, però si grans finestrals de vidres blancs. Es cap de

sa creu es de tres naus de quatre trasts, i en revolta s'abside una nau absidal, aont desemboquen set capelles, totes ab vidrieres de color i sants pintats i es principals Miseris de sa vida temporal del Bon Jesús; i part demunt ets altars o p'és costats precioses pintures de s'escola fiamenca. Sa nau major des cap de sa creu està ocupada per l'altar major i el chor, i separada des creuer per tres aracades conopials ab una cresteria i quatre sants plegats, part demunt els quals se'n puja un gran St. Crist ab Maria Verge i St. Juan abaix, dominant tot s'ambit de la Seu. Es cadirat del chor es llis, i es retaule major de marbres de diferents colors, barroc, tan de veure de devant com de derrena. An es costat de s'evangeli se'n puja un Sagrari en forma de torre, ogival, de més de 50 pams, ben preciosos. Sa tanca del chor té tota s'esquena plena de baixos relleus de's *Via Crucis*. Es finestral des costats del chor son de vidres blancs; es de s'abside de color ab sants pintats.

Lo que també crida ferm s'atenció en sa trona. Es de llenya vista; figura com un pilar de grans blocs sensa llavorar, i caragolada per ells una espècie de parra. Abaix e-hi ha St. Pau, tombat a terra ab so cavall i un jove que'l se mira tot esglayat. Més amunt un àngel que llansa una fletxa en forma de llamp a St. Pau; un altre àngel volant aguanta un St. Crist p'és predicadors. Entre ses dues escales que hi ha per pujar, fa una cova que hi està St. Pere ab so gall dins una encletxa. Es torna-veu son uns grans cortinatges qu'agaunten boldrons d'àngels volant. En-terra devora St. Pau i es cavall, a un recó, guayten una raboa, un escorsó i un calàpet: per un forat de penya treu es cap una serp i una altre llenega per un ressingue; part demunt St. Pau e-hi ha un esquirol enfilat per aquella parra, qu'escolta mirant cap an es predicador. A un altre recó e-hi ha un parey d'animals per l'estil de connis.

Just devora la Seu e-hi ha es famós *Hôtel de Ville* (*Casa de la vila*): es un d'ets edificis ogivals de 3.ª època més importants que's coneixen; cuanta passa d'elegancia es de Bruselas, Bruges i Gant. Es des sigle XV: fa tres pisos, i es un entranyellat de pilastres, arqueries, finestral, contraforts, represes, dosserets pinacles, finestral, i estatues de sants i de gent célebre de Lovaina. Es segur que hi ha més de cent estatues.

L'Universitat catòlica.—Esglesia dels Jesuites.—Esglesia dels Dominics.

He volguda visitar l'Universitat catòlica que hi ha aquí, tant famosa dins tot lo mon catolic. La fundaren an es sigle XV el papa Martí V i el duc Juan de Borgonya. An es sigle XVI contava 4.000 estudiants i 43 col·legis. Es francesos la suprimiren l'any 1797; fets fogir aqueys, la restabliren l'any 1817. L'any 1834 s'Estat belga renuncià an aqueix edifici i se'n feren càrcer es bisbes belgues, que l'han sostenguda fins ara. Actualment té cinc «Facultats» i 1.600 estudiants, molts d'ells dins es col·legis del «St. Esperit», dels «Josefites», de «Maria Teresa», del «Papa Adrià» i altres. Està distribuïda aqueixa Universitat dins una partida d'edificis, alguns ben grans.—Me som aficat dins un d'aqueys edificis; e-hi trop un capellà, que s'es demostrat molt amable donantme totes ses clarícies que li he demandades.

E sol ja era post, i voltant carrers i carrers, de cases baixes i ben enlllestides, arrip a s'església dels Pares Jesuites, nova de trinca, romànica, de tres naus de set trasts ab tribunes demunt ses naus des costats, ab finestral a sa nau major, de vidres grisos. S'abside no es cilindric, sino una paret plana; l'altar major, sensa

retaule: ses parets fan galeries d'arquets, i dins cada un, un sant pintat. A ses naus laterals, en lloc de capelles, e-hi ha magnífics confessoriaris, i part demunt unes estacions del «Via Crucis», molt ben pintades. Tota aqueixa església es policromada.

Sur d'aquí, i ja li he estret cap a s'hostal; pero a un carrer vetx un edifici nou, gran, en forma d'església. E-hi entr, i es estada una església nova que hi tenen es «Pares Predicadors», ogival, nova, de tres naus de sis trasts, sensa capelles. An es cap de ses naus laterals fa una capella; s'abside acaba ab una paret plana. Es Frares dominics cantaven «Matines», i casi tota l'església era plena de gent.

Vista depressa aqueixa església, he seguit cap a s'hostal; i p'rou per avuy! Fins demà, si Deu ho vol i Maria.

Dia 7 de juny

Un entrevers ab u bavarès.—Cap a Liege.—La ciutat.—La Seu.

Com ja havia berenat, que devallava per pagar s'hostalatge, me trop s'hostaler que les havia ab un homo que conversava i conversava, i s'hostaler no l'entenia. Jo l'm'escolt, i es estat un alemany. Li deman d'ont es, i me diu qu'es de Baviera, de Munich. L'homo ha tenguda una alegria grossa com ha vist que jo l'entenia. M'ha dit que tenia fam, que no potria menjar fret, sino calent, carn. Pero s'hortaler ja li havia fet fregirous estrellats, apurat de no entendre'l i cregut que sempre los se menjaria. Pero llavò com ha vists ets ous es bavarès, ha dit que no anava de ous. A le fi s'hi es abordat. M'ha dit qu'era director d'una companya de comedians, i que se'n anava a Amberes. Agrait l'homo an es favor que jo li havia fet de posarlo ab comunicació ab s'hostaler, volia, forsat forsat, que me calás dins l'ànima un garraf de cervesa o una botella de vi; i allà feya senyes a s'hostaler ab grans manotades que me dugués aquelles coses, i qu'ell pagaria. Jo li he dit que no potria esser, perque sa primera condició per beure es tenir set, i que jo no'n tenia, i que no era cap alemany, que may les vé a un garraf de cervesa. I dic *garraf*, perque es tassons ab que per aquí i per Alemanya beuen sa cervesa son com a garrafs de grans. Pero es bavarès, com més anava més manotades feya a s'hostaler que'm dugués vi o cervesa.

I jo a-les-hores he cregut que lo millor era fogir, i som fuit cap a sa meva cambra. Jo no m'agontava de riayes d'aquell pas; pero es temps me curtetjava massa per haverm'hi d'entretenir pus.

Se fan les nou, i prenc es tren ràpid cap a Liege aont som arribats devers les deu, fent una via espantosa. Ab un tren ordinari, e-hi haurian possades més de dues hores.

Liege es una ciutat de 134000 àmes; s'hi apleguen dos rius; es sa capital de la Wallonia, una regió que tenen una llengo propria, que no es es flamenc, sino una llengo neo-llatina, consenblant an es francès. Es una ciutat ben garrida: carrers amples ab grans aceres i nets; cases baixes i d'aspecte senyorial. Com a les tres i busques havia de prendre es tren cap a Colonia, som anat només a veure lo principal. Pec tot d'una cap a la Seu, dedicada a St. Pau, fundada an es sigle X, refeta an es XII i adobada an es XVI. Primer només era una *Collegiata*; es Seu de 1802 ensà. Té un campanar gruixadíssim an es cap de devant, sensa portal, de 90 metres d'alt (450 pams). Fa cinc naus de set trats, ab grans finestral de vidres, uns pintats i ets altres grisos, a ses naus foranes, qu'estan convertides en capelles, separats es trasts de dos en dos per via

de rafes, i tots jaqueys espays son policromats i hi ha qualque retaule preciós de tot. Sa nau major presenta grans finestral de vidres grisos i un trifori, o galeria d'arquets, que corre p'és creuer, que té igualment grans finestral an es costats i a cada cap. Es cap de sa creu fa set naus de tres trats. Ses sis naus laterals acaben ab una capella; i aqueixes capelles unes tenen altar i ses altres no. Un d'aqueixes altars es de coure daurat i ab esmelts, cosa bona de tot. Sa nau major des cap de sa creu es una maravella de decoració: finestral a cada costat i a s'abside, tots ab vidres de colors plens de sants, preciosos ferm; i tot lo demés, panys de paret, rebranques, pilars, tot policromat, ab sostres de sants i àngels ab aurioles d'or; i ses voltes totes policromades ab grans brancatges i flors. Tot es creuer també es policromat, ab grans fileres de sants i esbarts d'àngels ab aurioles d'or. Lo qu'es notable de tot son ses vidrieres de cada cap de creuer, amplissimes, altes fins a ses voltes, de vidres pintats ab fileres i fileres de sants. Ses voltes des creuer i de ses tres naus des cos de l'església també son policromades. A s'entrada des presbiteri hi ha dos altars i retaules d'aram, daurats i ab esmelts i baixos relleus, que valen uys per mirar. Sa trona es ogival i polida de tot.

Se veu que a Liege e-hi ha diners i gent de molta de fe.—He vist un capellà que sortia de la Seu. L'he escomès; m'ha contestat a tot lo que li demanava; m'ha acompañat un tros, i m'ha mostrat es punt aont dimars passat avespre varen caure ferits de mort aquells tres socialistes, innocents segons es seus confreres, que eren des qui s'anostraven desparant a sa policia. ¡Que Deu los haja perdonats! Amén!

Un museu de pintura.—St. Martí.—Sta. Creu.—Altres edificis.

Deix aquell capellà, i entr a s'Academia de Belles Arts aont e-hi ha un museu de pintura moderna. He recorregudes ses sales, i no hi ha gayre cosa bona. Sur d'aquí, i per amunt per una costa que fa la ciutat cap a una església de St. Martí, famosa perque va esser allà ont se celebra per primera vegada, l'any 1246, sa festa del *Corpus*, a conseqüencia de ses visions de Sta. Julian, Abadessa de Cornillon, festa que fundà el Papa i que després va estendre a tot lo mon.

Es una església preciosa: té un gran campanar an es cap de devant, sensa portal; fa tres naus de quatre trasts ab capelles, ab grans finestral an aquestes i a sa nau major, de vidres grisos. Ets altars de ses capelles estan a un costat. Es creuer es sensa cúpula, ab grans finestral a cada cap, ab vidres lleugerament colorits. Es cap de sa creu només fa una nau de tres trasts i absida de set cayres, ab grans finestral de vidres de color ab sostres de sants. An es costats, baix des finestral, es tot ple de pintures murals de s'història i miraculos de s'institució de l'Eucaristia i de sa festa del *Corpus*.

Sur d'aquesta església, prenc es cap-avall, i en trop una altra, Sta. Creu; pero, com ja havien tocades les dotze, estava tancada. Aquí les tenen tancades de dotze a dues, per que ets escolans puguen anar a dinar descansats.

Jo també m'hi atur a dinar a un restaurant qu'he vist, i després he visitats es magnífics *palaus de Justicia* (*Palais de Justice*) i de la Ciutat (*Hôtel de Ville*), aquell molt més important que no aquest. He vista també part de l'Universitat; i top a l'església de St. Bartomeu, romànica, des sigle XI per defora, i per dedins renovada de cap a peus i sensa res de romànic. Estava tancada; demà a

a un homonet que vetx, aont era cas'scolà, me mostra ca's Rector i m'hi afic. Sur el Sr. Rector i feym una conversada de ses coses de Bèlgica i me demana de s'estat de sa fe dins Espanya, i n'hi don sa claricia. M'ha dit qu'allà tenen molts de socialistes, que tayen claus i retxen ses espases perque perderen ses eleccions; pero que's catòlics d'allà no dormen, gràcies a Deu. Llavor ab s'escolà som entrat dins l'església, qu'es de cinc naus, sensa capelles an es costats, sino an es caps, veynat de l'altar major. A una d'aqueixes capelles e-hi ha ses célebres *fons de batisme*, de bronze, fetes l'any 1112 per l'Abadia d'Orval: presenten cinc cayres, ab un baix-relleu a cada cara, relatius an el St. Batisme, i an es peu guaytats deu bous, tots diferents de forma.

Llavor som entrat an es Museu d'Ansembong, una casa d'uns senyors de l'antigüea, que's conserva tal com ells la tenien. E-hi ha objectes de relativa importància.

Moltes d'altres coses e-hi ha que veure a Liege, pero me'n he hagut d'affluixar per porer arribar a Colonia ab claror, qu'es així com convé arribar a ses grans ciutats, segons e-hi he experimentat ab sos meus viatges. Així es que me som espitxat a s'estació, m'he aficat dins es tren, i cap a Colonia! Al punt som estats a la frontera. Es de sa duana d'Alemanya son passats per dins es wagons sensa fermos obrir cap maleta, i hem seguit de d'allà ben acanalats. Aquí s'es acabat de sentir parlar francès, i m'he hagut de destirar de s'alemany, qu'es una mica més mal de remugar que no es francès. Aquí hem hagut de fer córrer es rellotge una hora redona, perque a Alemanya van una hora devant n'ostros. He perduda per lo meteix una hora. Ventura que, en tornar entrar dins França, la recobraré! Manco mal!

A les set i mitja som estats a Colonia, i ja no era hora d'anarhi a córrer la gandanya, sino a sopar i a jeure. Aixo es lo qu'he fet.

I per lo meteix fins demà, si Deu ho vol i Mari.

Dia 8 de juny

Colonia, gran ciutat.—Cerca qui cerca un amic.

Colonia es una de ses grans ciutats d'Alemanya, es centre comercial més gros de l'Imperi, de 402000 habitants. Cinc sisenes parts d'ells son catòlies. Colonia en quant a esglésies es Roma d'Alemanya. Com ja en vatx parlar llargament dins es *Dietari de s'Eixida* de 1907, no es cosa de repetir sa descripció. Qui vulga sobre lo que'n dic, que veja aquell *Dietari* publicat l'any 1908. Ademés, jo no som vengut a Colonia aquesta vegada més que de pas, i just cont anar a veure la Seu pe' s'importància especial que té.

M'he passats per la vista un munt de periodics de Mallorca, que no n'avia vist cap pas de devers dia 28 de matx, i a les onze surt per anar a veure un amic que tenia aquí. Cerc demunt es pla es seu carrer, prenc un tranvia per guanyar temps, arrip a sa casa aont m'avia escrit tal amic qu'habitava, i me diuen que ja no hi està. Demà si saben aont s'es mudat, i me diuen qu'està a *Handelshochschule* (*Alta-Escola-de-Comers*). Cerc demunt es pla aquesta *Alta-Escola*; la trop, m'hi espitx, e-hi arrip a les dotze. Vetz una finestrella que demunt diu *Pedell* (*Virell*). M'hi acost; guaya un senyor, li demà si es aquell tal amic, i me contesta que ja no hi està, que ja no hi ensenyà. Li demà si sap per ont para, i me contesta que fassa favor d'esperar un poc, i bu anirà a demanar. Torna dins una estona, i me diu que no ha pogut aclarir res de totes ses oficines

d'allà dins; però que fassa favor d'esperar una mica més, i telefonará no he entès bé aont ha dit. Jo li he dit que no sabia com agrairli tanta amabilitat; aquell bo de *Virell* se'n es anat a telefonar. Es passat un quartet d'hora, i torna aquell bon homo, i me dona un paper escrit que deya: *aquest senyor se muda d'aquí a Lübeck, i no saben més claricia.*

Jo he repetides les gracies an aquell bon homo de *virell*, i ell ha contestat. *Això no es cosa!*

Es funcionaris alemanys

Cont aquest cas tan pedres menudes perquè es una mostra de lo qu'es un *funcionari públic* alemany. No cregueu que sia estada una *casualitat* topar ab un *virell* tan zelós. A Alemania no n'hi ha de *casualitats*; no recorrt ab tres mesos i mitx que hi vaxt viatjar l'any 1908 ni ara havern'hi trobada cap de *casualitat*, vuy dir, un desgavell, un desorde, un *funcionari públic* malambrós, que tracti a barrades negú.—Aquell *virell* porria sortir del pas dient:—«Aquest senyor de qui me parlau ja no aquí, i no sé per ont para». Ja no tenia més obligació ell; però es *funcionaris* alemanys no hu entenen així, sino que's deseixinen per servir es públic, i fan unes coses qu'un que no hi està avessat, se'n esglaya. No s'es contentat d'anar a demanar a totes ses oficines d'aquella gran *Escola*, qu'occupa un edifici grandios, nou de trinca; sino que encara se'n es anat a telefonar, supòs que a la *Policia*, perque la *Policia* aqui du conte i raó de tot, com e-hi demostra, entre altres, un cas que li passà a un altra amic meu, no alemany, que viu, fa anys, a Berlin. Sa primeria que hi era, vengueren ses festes de Pasco, i l'homo se'n anà a passarles a-fora, i s'hi estigué una quinzena de dies. Torna a Berlin: i se troba ab una multa que sa *Policia* li havia enflocada. Demana com era tal multa, i li digué la *Policia*:—«Es que vos n'anareu de Berlin sensa donar-nos avis per més dies que's que sa llei permet». De llavò ensa aquest amic meu, que encara hi està a Berlin, no se'n es anat pus per més dies que's que sa llei permet sensa donar avis a la *Policia*.—Com jo vaxt esser a Halle, l'any 1907, devers un més, a ca mon benvolgut amic el Dr. Schädel, ell hagué d'anar a donar avis a la *Policia* que me tenia a ca-seua. I com me'n vaxt anar, hagué d'anar a avisar que me'n anava, i la *Policia* me donà un *atestat de bona conducta* durant aquell temps, que guard com se suposa com una cosa curiosa i eloquent de lo qu'es s'*Administració alemany*.—Així son ets alemanys. Si jo en som entusiasta, crec tenir fonament.

La Seu de Colonia

Després des pas des *virell*, he dit:—*Aquesta ja es dinadora.* Vetz un restaurant que m'ha semblat que no m'havien de castigar massa sa bossa; me'n hi entr, din, i cap a la Seu, l'estupenda Seu de Colonia! Ja's sap qu'es una de ses grans Seus del mon, comensada an es sigle XIII, continuada an es XV, arribant a tenir es cap de sa creu, es creuer i es comensament de ses naus, i acabada de tot an es sigle XIX, preninti molta de part es Reys de Prussia, protestants, ab tota Alemania catòlica. Es una Seu acabada ab tots es detalls i reguinyols de s'estil ogival, ab tots es finestrals uberts, tots ab vidrieres de colors, unes antigues, ses altres modernes. Fa dos campanars a sa fatxada de 157 metres d'alsada cada un (1785 pams!) Fa cinc naus de set trasts, sensa capelles, ab un creuer de tres naus de quatre trasts a cada banda des quadrat des mitx, sensa cúpula; es cap de sa creu fa cinc naus de tres trasts, i llavò vé sa nau absidal que enrevolta es presbiteri per derrera i

que hi desemboquen set capelles. Sa nau major des cap de sa creu l'ocupa tota el chor i l'altar major. Té de-dins 144 metres de llarc per 61 d'ample a ses naus des cos de l'església, 82 an es creuer, 46 metres d'alt sa nau major i creuer; s'anguila de sa teulada se'n puja fins a 61 metres. Don aquestes mides per que vos pogueu fer càrrec de sa grandaria d'aquesta Seu; i heu de tenir en compte que es encara molt major sa seu magestat, magnificència i gentilesa. Vertaderament això es una *casa de Deu*. M'hi he passada més d'una hora admirant es conjunt i totes ses parts d'aquell edifici immens, venerant, sobirà.

Aquí's veu ben clar sa necessitat absoluta que tenen ses grans esglésies des vidres de colors. ¡O que guanyarien de molt i de molt ses catedrals franceses i belgues, i no'n parlem de ses espanyoles, si, en lloc de vidres blancs o grisos, tenguessen totes ses vidrieres de color! ¿Que no seria, per exemple, la Seu nostra de Mallorca! Brillaria com una de ses primeres Seus del mon!

¡Quina cosa que m'ha succeïda tot d'una que'm som trobat devant sa fatxada d'aquesta Seu de Colonia! L'any 1907 no hu vaxt veure lo qu'ara diré. Llavo no havia vistes jo ses graus Seus franceses, de Paris, de Chartres, de Reims, de Amiens, endiumenades d'alt abaix d'estatues de sants i Reys i alegories; i no havia notada s'importància que donen ses estatues a una fatxada; li donen mitxa vida. Ido tot d'una qu'he pegada uyada a sa fatxada de la Seu de Colonia, m'ha ocorregut que hi fan falta ses fileres i fileres d'estatues que tant i tant adornen aquelles catedrals franceses. Aquí només e-hi ha estatues a ses arquivoltes i rebranques de ses tres magnífiques portalades; i això es massa poc per aquella gran fatxada. E-hi ha massa línies geomètriques, i sa figura humana hi brilla pe' sa seu ausència. Això m'ha ocorregut, i no m'ho puc treure des cap de llavo ensa. De portalades en amunt e-hi falten an aqueixa grandiosa fatxada ets estols d'estatues que hi ha an aquelles Seus franceses. ¡O que guanyaria de molt aqueixa fatxada si hi afegien aquells brillants estols d'estatues de sants, Reys, àngels i alegories!

Després de veure la Seu, ja no he volgut veure res pus de Colonia, haventhi vist ja lo principal l'any 1907.

I prou per avuy! Fins demà demati, si Deu ho vol i Maria.

Dia 9 de juny

Cap a Bonn.—El *Münster*.—Forts de genoys.

—L'Universitat.—Els veys-catòlics.—Sa

Casa de Beethoven.—Altres coses

Avuy, dita missa a les set i berenat, a les vuit i cinquanta m'afic dins es tren, i cap a Bonn falta gent! E-hi arribam prop de les deu. Bonn es una ciutat de 58.000 habitants, casi tots catòlics, a sa vorera del Rhin, neta, gentil, polida. Me'n som anat cap dret a s'església principal, que's diu *Münster*, una basilica romànica de tres naus de cinc trasts, sensa capelles, de voltes ogivals, ab un trifori a sa nau major, i part demunt aqueix trifori i a ses naus des costats finestralis ab vidrieres unes grises i ses altres de colors, ben bones. Es creuer es curt, i cada cap acaba en forma d'ábside, ab finestralis de vidres de colors. Llavo vé's cap de sa creu, d'una nau només i que hi pujen per una escalonada, ab tres trasts i s'ábside, ab finestralis de vidres de colors, ben avengunts de dibuix i de colorit. Aquesta església es tota policromada, fins ses voltes, que an-es creuer i an es trast de devora s'ábside presenten una corona de sants pintats, i sa copinya de s'ábside un mosaic preciós del Bon Jesús dins una garlanda en forma de gra d'ordi, enrevoltat de quatre àngels, ab Maria Verge a la dreta i St. Juan Batista a l'esquerra. Es una preciositat aquesta

església.—He vist que hi entrava molta de gent, demà si han de dir l'*Ofici*; me diuen que sí, me'n hi entr. M'assec a un banc de devora es creuer. Repar que casi tothom està agenoyat. Surt l'*ofici*, començen, acaben es *Kries*, i casi tothom agenoyat. Canten es *Gloria*, s'*epistola*, es *Gradual*, i casi tothom agenoyat. Se son aixecats així meteix per l'*Evangelí*; però han comensat es *Credo* (no hi ha sagrat sermó), i casi tothom altra volta agenoyat. Ell s'es acabat l'*ofici*, i sa major part de sa gent agenoyada. Sobre tot son molt devots o molt forts de genoys o ses dues coses a un brot.—Aquesta església per defora conserva tot es caràcter romànic, ab tota s'ornamentació que pertoca.

Surt d'aquí, i tresc un poc per la ciutat, i vextx l'*Universitat*, que i ocupa una partida d'*edificis*: un d'ells tira de llar 580 metres, més de mitx kilometre. An aqueixa Universitat e-hi ha una *Facultat* (un cos de Catedràtics) de *Teologia Catòlica*, per tots ets estudians que hi vulguen anar. Pas després pe' sa plassa des *Mercat*, *Marktplatz*, aont e-hi ha sa *Casa de s'Ajuntament (Rathaus)*, modesta, gran. Just allà devora s'alsa s'església e-hera des *Frates Menors*, dedicada a St. Remigi; una església molt polida i adorada, i plena de gent, com e-hi som entrat, que oien missa. Per no distreure la gent no m'hi som aturat gayre. Pas després per devant *Jesuitenkirche* (església des Jesuites), això es, que's Jesuites la feren; i ara la tenen els heretges *veys-catòlics*, que son aquells que no volguen admetre s'infalibilitat del Papa quant es Concili Vaticà la defini com a dogma de fe. D'aqueys només n'hi ha un parey de mils, mal contats, a Suissa, i uns quants aquí a Bonn. Deuen esser ben pocs perque avuy en bon diumenge, un quart abans de mitx-dia tenien tancada sa seu església. He demanat a un homo que passava com era que tal església era tancada, i m'ha dit que no hu sabia. Se veu qu'aqueys *veys-catòlics*, lo que deuen esser més, deu esser *veys-xarucs*.

Seguenc carri avall, i arrip a la casa aont va néixer es gran músic Beethoven. Es una casa molt modesta. Se conserven ses habitacions qu'ell usava, modestíssimes, i sa cambra aont va néixer, molt baixa, devall sa teulada. An aqueixes habitacions se'n hi afegiren d'altres, que avuy son es *Museu Beethoven*, que consteix ab retrats i retrats des gran músic, i es seus llibres, i s'original d'algunes coses qu'ell va compondre, i es violins que tocava, i també es piano, i una partida d'escrits seus.—Es un museu menut, pero interessantissim pe' sa persona an-e qui està dedicat, un des grans músics que hi ha haguts an el mon, mort l'any 1827 a Viena. A una plassa, devora s'església principal (*Münster*) que hem descrita, e-hi té un monument, digne d'ell.

Altres coses e-hi ha a Bonn, ben de veure: es gran pont demunt el Rhin, que té 432 metres de llar, just de tres arcs, es des mitx de 188 metres; es *Museu artístic (Akademisches Kunstmuseum)*, notable per tenir una de ses col·leccions de mol-lades d'obres artístiques notables de ses més completes d'Alemania; i llavò es *Museu Provincial*, aont e-hi ha un gran aplec de monuments de pedra, romans i mitx-evals, i antiguedats romanes, franceses i prehistòriques. Pero ab so poc temps que tenia i per haverne fet més que no'm pensava ab so anar a l'*ofici* an el *Münster*, no m'ha llegut anar a veure tot això altre, perque havia de dinar i prendre 's tren a la una i busques.

Cap a Maguncia vora vora el Rhin.—Cap a Karlsruhe.—Els trens alemanys.—La ciutat de Karlsruhe

Din, men vaxt a s'estació, putx an es tren, i partim escapats de tot cap a Maguncia, *Mainz*, que li diuen ets alemanys. Casi sempre som anats vora vora el Rhin, una cosa pintoresca de tot, una cadena de muntanyes, totes vestides de verdor, boscs espessissims, vinyes, altres sembrats; i es riu torseres i torseres, ben ample, ab una via-ferria a cada vorera, per ont sempre passen trens cap amunt i cap avall, lo meteix que pe's riu passen

barques de vela i vapors ab rodes, uns petits, ets altres grossos, qualcún gros ferm; plens de mercancies uns, es dies feners; plens ets altres de passatgers, sobre tot es diumenges. Ab una paraula, un moviment espantós en tots sentits, però entretingut, imponent, brillant, encantador.

A Maguncia he hagut de mudar de tren, i llavò a *Darmstadt* per porer arribar abans de pondre-se es sol a *Karlsruhe* (Repòs de Carles), que es sa capital des Gran Ducat de Baden, un d'ets Estats que componen s'Imperi de Alemania. An aqueixes estacions e-hi ha tal complicació de vies, pujadors molts, lo meteix que a ses altres grans ciutats, p'es moviment formidable de trens que hi ha, que si un no hi sap ses tresques, si un no hu té per má, s'hi confón i s'hi pert completement. ¡Que n'havia d'haver tret aguyer jo avuy ab tant de mudar de tren, si no hu coneugués una mica an això! Així es que estic espantat de que jo s'altra vegada que vaxt a entrar a Alemania, l'any 1907, sense sebre'n res d'aqueixa organització de ses grans estacions de ferrocarrils, en tregués aguyer. Es zel admirable d'ets empleats des trens alemanys me tregueren des mitx des fanc. May els ho agrairé prou.—Tots aqueys trens que m'han dut de Colonia a *Karlsruhe* eren *ràpids*, d'aquells que se'n van com a llamps, i sempre per terres vestides de verdor: abres o bé sembrats.—Una cosa de ses que'n fan riyses des trens alemanys, que an es trens que fan poca via, les diuen: *Personenzüge (trens de persones)*, que no son de *mercaucies*. Llavò hi ha *Schnellzüge (trens ràpids)*, que, per anarhi, e-hi ha que pagar *Zuschlag* (re-càrrec), i *Eilzüge* (trens que frissen, que van de pressa), i per aqueys no hi ha *Zuschlag*. ¡Ventura que's meu billet, que'l vaxt prendre ja a Barcelona, es franc de tot *Zuschlag*! Si no fos estat això, tant de *Zuschlag* m'hauria baldat. ¡E-hi som anat més de set hores avuy ab *Schnellzüge*! Si no hu fas així, es contes no'n sortiran.

Arribam a la fi a *Karlsruhe*, devers les set i mitja. Deix sa maleta a la fonda, i jala cap a córrer la ciutat! perque demà demati li he d'estrenyer ab un altre *Schnellzüge* cap a Freiburg, qu'es ben lluny.

Karlsruhe es, com vos he dit sa capital des Gran Ducat de Baden, de 103.000 habitants, moderna, de carrers amples i drets i ab grans acers, disposts casi tots en forma de bréndola de roda de carro, que sa cuba fos es Palau des Gran Duc. De manera que's principals carrers desemboquen devant aqueix Palau, que té un gran jardí devant, i un grandiós de tot aderrera. E-hi ha moltes de cases monumentals, i no'n parlem d'ets edificis públics: Ministeris, Universitat, museus, esglésies, teatres, corters, etc. Es museus i esglésies an aquella hora eren tots tencats, lo meteix que totes ses botigues per esser diumenge. He trescat fins prop de les nou, i m'he pogut fer càrrec bé de s'importància d'aqueixa capital.

Demà a s'hostaler quins trens e-hi havia per anar a Freiburg demà, i m'ha dit que esmíller era un *ràpid* de les nou i tres minuts. Com li he dit que'l prendria, m'ha dit:—«Idó vos haurem de despertar a les vuit i mitja». Com jo li he dit s'hora que'm solec aixicar, es romàs esglayat, i no se'n poria avenir.

Després sop i ja jeure manca gent! I prou per avuy!

Dia 10 de juny

Una església catòlica.—Al lotja cap a escola.

—Cap a Freiburg.—Schwartzwald

M'aixec avuy de bona hora; enllèstesc ses feynes precises, i a les sis i mitja cap a l'església de St. Esteua (*Stephens Kirche*), que m'han dit qu'era sa església catòlica d'aquí, perque's veu que s'inmensa majoria de la ciutat es protestant. E-hi arrip: està aillada, ab carrers molt amples aderrera i p'es costats i una bona plassa devant; es redona ab quatre cossos sortits com a caps d'una creu. Es cap de devant es es portal i atri

per entrar; es de darrera es s'ábside ab l'altar major, i es des costats son capelles fordes que hi ha. E-hi entr, i la trop plena de gent i que cantaven un ofici. Me som posat esquena a paret, prop des portal, mira que mira. No té més finestral qu'un an es punt superior de sa cúpula, una claraboya gran, de pla, ab vidres blanquinosos, qu'escampa dins tota l'església una llum agradosa, que no fa mal an ets uys. L'església es plena de bastimentades perque la renoven. Surt d'allà dins per no fer pus fressa, i vextx que a cada costat l'església té un jardí, i cada jardí pega a una casa quadrada, de dos pisos, gran; i he aclarit que una d'aquelles coses es sa Rectoria, i s'altra una escola, això es, un edifici per dues escoles: una catòlica i s'altra protestant. Això m'ha dit una nina de devers nou anys que hi hanava ab una gran cartera plena de llibres, i un al-lot de devers tretze que he trobat allà devan. I n'he vists esbarts d'al-lots i al-lotes ab ses grans carteres plenes de llibres penjades a s'esquerra ab unes corretges, a punt de motxilla de soldat. Es qu'aquí, a tot Alemanya, tota s'al-loeta té qu'haver de anar a escola, anque'l dimoni en pas. No es una llei escrita només, sino observada puntualment. A Alemanya no n'hi ha de lleys just escrites; ses que hi ha, s'observen. Així hauria d'esser per tot.

Torn a la fonda, berén, i cap a s'estació. Vextx un tren qu'està per partir, demà si va a Freiburg, me diuen que si; m'hi pos, partim; i aviat he vist que era un *Personenzug* (*un tren de persones*), això es, que feya de via per l'estil des de Mallorca quant no'n fa gayre. Eren devers les vuyt com som partits, i devers les nou hem fet una aturada llarga; i un d'ets empleyats m'ha dit: —Vos convé esperar aquí es tren ràpid que al punt passarà per aquí, i arribareu un poc passat les onze. Ab aquest que ara anau devers les tres des cap vespre.—Així hu he fet: es passat aquell ràpid, e-hi putx, i ja d'allà cap a Freiburg! Efectivament, anant sempre depressa de tot, e-hi som arribats devers les onze i quart.

De ciutats que's diuen *Freiburg (vila-franca)* n'hi ha una a Suissa, una a Austria, i aqueixa aont jo som arribat dins Breisgau des Gran Ducat de Baden, i per lo meteix, dins Alemanya. Aquesta Freiburg es sa capital de Breisgau o *Brisgovia*. Té uns 70000 habitants, 20000 d'ells protestants i 1000 jueus. E-hi ha una Universitat ab devers 2000 estudiants. Es un gran centre comercial per motiu de la *Selva-Negra* (*Schwarzwald*), un bosc immens: tira de llare i d'amplia una partida de llegos, i se diu negre d'espès i aptepit qu'es, de soques i de rama. D'aquest bosc se'n treu molta de fusta i escorxa i ramutxaya, lo qual alimenta una partida d'industries. També hi ha comerç de vi, i fàbriques de seda i de cotó i de botons i de cervesa. E-hi ha tal abundància d'aygo que en corre per tots es carrers per dins unes canals que hi ha devora ses aceres, tapades ab unes grelles de ferro.

La Seu.—Altres edificis

Tenia unes quatre hores d'esser a Freiburg, i som anat a veure lo que més m'interessava: primerament la Seu. I es, no creguet, una senyora Seu, de ses notables d'Alemanya, comensada p'es creuer an es sigle XII com a romànica; fets ses naus an es sigle XIII ogivals, i es cap de sa creu an es sigle XV i XVI. Es campanar, comensat an es sigle XIII i acabat an es sigle XIV, es un des campanars ogivals més gentils: es un feix de pilastres, contraforts, finestrals, capsers i pinacles que se'n pugen per amunt i per amunt, tot falquier, tot bogit, com a filigranes; se'n puja fins a 116 metres, 580 pams. Baix d'aquest campanar e-hi ha es portal major, qu'es una meravella, en gradació, plenes ses arquivoltes d'enfilalls de profetes, patriarques i àngels, plenes també de estatues afilerades ses rebranques. An es pilar divisori des portal e-hi ha la Mare de Deu ab el Bon Jesuc, i part demunt sa llinda, sostres de baixos-relleus des passatges principals de sa vida temporal del Bon Jesús. Ses

figures de ses rebranques de l'esquerra representen ses *cinc verges fatues*, ses set arts liberals, això es, sa Gramàtica, sa Dialèctica, sa Retòrica, sa Geometria, sa Música, s'Aritmètica, sa Medicina, i finalment Sta. Catalina i Sta. Margalida. A la dreta hi ha ses *verges prudents*, ab s'Espòs celestial, Abraham, St. Juan Baptista, Sta. Magdalena, Zacaries ab s'àngel que li anuncia es naixement de St. Juan, sa *Voluptuositat* en forma de dona despuyada mal-feta i sa *Mundanitat* en forma d'una al-lotellota. Devant es portal, a's mitx de sa plassa que fa, s'alsen tres columnes, sa des mitx ab la Mare de Deu demunt, i ses des costats dos altres sants. Com se suposa aqueixes figures no's coneix qu'hajen rebuda may cap perduda ni cap altre mal terç.

Entrau dins la Seu, i vos trobau ab tres naus de sis trasts, sensa capelles, grans finestrals de tota s'amplaria de cada trast, ab vidres de colors moderns preciosissims a ses naus laterals, ab vidres blancs i es finestrals molt curts a sa nau major, qu'es molt alta. Vé llavo es creuer, qu'es molt més baix i romànic, ab una cúpula baixa també, ab una tribuna a cada cap i una filera de finestralets ab vidres blancs i part-demunt una claraboya ab vidres pintats. Es cap de sa creu fa tres naus de cinc trasts ab unes voltes ogivals de tercera època que fan una xerxa de nirvis a sa nau major, que té grans finestrals de vidres blancs an es costats i pintats an es tres finestrals de s'ábside. El chor i l'altar major ocupen tot això; l'altar major es de plata, ple de baixos-rellieus i estatuets, ab pilerets, basaments, gornises i fuyatges, d'estil barroc; una de ses coses més bones qu'haja vistes may. I lo meteix es graó que hi ha demunt l'altar p'es canelobres i llavo es sacrari. No recort haver vist res tant bo d'aquest estil en-lloc may, en no esser es candelers de plata de la Seu de Mallorca, que son es capitans de tots es candelers i canelobres del mon sens dupte. Derrera aquest altar s'alsas es retaule, ogival, ab un tríptic pintat de la Glorificació de Maria Verge, d'un pintor que vos assegur que sabia aont tenia sa man dreta.—A ses naus laterals i a s'absidal, qu'enrevolta per derrera s'ábside, e-hi desembocant 14 capelles ab grans finestrals de vidres blancs uns i altres pintats. Lo vertaderament notable d'aqueixes capelles son ses pintures de sants antigues que casi totes presenten, bones ferm, algunes enquadrades per magnífics retaules ogivals.

Aquesta Seu per dins es casi tan notable com per dedins, tot acabat i ben conservat; rafes, contraforts, arbotants, cresteries; moltes de rafes acaben ab figures de sants.

Després he trecat una estona per la ciutat, i he vistes moltes figures de sants p'es cap-de-cantons, sacerdes, sensa cap lletjura. ¡I no tothom es catolic com hem dit! ¡E-hi ha 20000 protestans i 1000 jueus! ¡E-hu sentiu, al-lots caps-esflorats de Mallorca? ¡E-hu sentiu, apedregadors sempiterns, que vos hauria d'agafar rampa a ses mans sempre que vos vé s'idea de tirar cap pedra? Amen.

Trescant trescant he vist *Rathaus* (*casa de s'Ajuntament*), molt gran i monumental; *Kaufhaus* (*casa de vendre*) una espècie de llonja o cortera, molt pintoresca i endiumenjada; el palau de l'Arquebisbe, molt modest, *Erzbischöfliches Ordinariat* (*Curia i Secretaria de l'Arxidiòcesi*), un edifici nou de trinca, romànic, precios; es *Monument de sa guerra de 1870 contra's francesos*, que no manca a cap ciutat alemanya; i es *Monument a Fr. Berthold Schuartz*, un Frare de St. Francesc, que passa com inventor de sa pòlvora. Aquest monument està a's mitx d'una plassa devant s'antiga església des Frares Franciscans, *St. Martinskirche* (*església de St. Martí*), ogival, de tres naus de set trasts, sensa capelles; i, en lloc de voltes, un enteixinat pla, de fust, tot policromat, ab finestrals de vidres pintats de sants a ses naus des costats, i finestrals a sa nau major més petits i ab vidres de colors també, però

major e-hi ha un retaule ogival prou acceptable: pero hu es molt més es que hi ha a s'entrada del cor ab baixos relleus a devan i aderrera i llavo ab unes portes admirablement pintades de sants que's tanquen i s'obrin, i rumbetgen sants per tots vents.—A sa fatxada e-hi ha una partida de sants tot pintats i ab ceneses daurades, i pe'sa paret també hi ha daurats.

Lo que m'ha fetes riyses devora aqueixa església es una *Caira d'estalvis* que hi ha, que té una casa magnífica, ab sa fatxada plena de daurats. D'enfora paréix un altar major ences. ¡No es ver que, essent una casa d'estalvis, haurien pogut estalviar aquells daurats, que degueren costar prou?

He vist demunt es Bädeker que hi havia una *Städtische Altertümersammlung* (*aplec d'antiguedats de la ciutat*). Corre qui corre carrers i carrers, no he pogut trobar sa casa aont e-hi ha tal aplec; i hu he deixat anar per.... quant torni jo a Freiburg, que no vuy dir si hi tornaré, per allo que diu sa cansó:

*En tota la mar salada
no's troba cap marin
que puga dir:—Estimada
d'aquesta aygo no beure.*

¿I sabeu quina l'he feta llavo? Ido aficarme dins un restaurant, i dinar per lo que pogués esser.

S'és feta hora de d'anar a s'estació, m'afic dins es tren, i ja cap a Bassilea! Depressa de tot. A Bassilea hem mudat de tren, i ja cap a Zürich! De Freiburg a Zürich no he vist may més que terres verdes, ben verdes, un cop pla i s'altre muntanya.

De Bassilea a Zürich, que tot es ja Suissa, es paisatges son extraordinàriament pintorescs i deliciosos, perque hi ha que desenganar-se: Suissa es es país més garrit del mon, per voltes que li doneu. Per aixo es allà ont van més estrangers a passarhi temporades.

Som arribats a Zürich passat les set i mitja, i ja no hi ha hagut temps d'anar en-lloc. He sopadet, i ja jeure manca gent! que bon jornal m'espera demà.

ANTONI M. ALCOVER, pre.

DE TOTES ERBES

En Juanet i sa fia del Rey!

Això era un pare que tenia tres frys: En Bernat, En Pau i En Juanet. Eien més pobres que s'ropit perque no tenien més qu'una barraca dins un *mitjà*: i un abre just devant. Aquest abre cada dia, en sortir es sol, estava carregat de flors que ratjaven mel. I que feyen ells? Tot d'una que's desxonien, a's dematí, s'abordaven an aquell abre, i s'empassolaven aquelles flors. D'això vivien tots quatre i de sa mica de casa qu'aglapien per dins aquell *mitjà*.

Patien un poc de dormidors, i un dia feran tart ferm ab so despertarse, i heu de creure i pensar i pensar i creure que passa un gigant per devant aquella barraca, veu s'obre tot carregat de flors, les ensuma, li desxoniden sa talent, pega xuclada i totes aquelles flors dins sa butzota des gigantot i ben bones que les troba; se'n xuclava es morros.

Aquells quatre benys dormilegues, s'arribaren a aixecar, pero com sortieren defora per abordar-se a ses flors d'aquell abre, notaren que ja les hi havien cuides, i tots s'esclamaren:

—Si que mos han atabacats! ¡Vaja quin dijuni que mos han arrambat!

Vos assegur que les hi passaren tristes aquell dia aquells quatre cossos.

—Que me'n direu? Ell lo endemà dematí, s'aixecaren tots quatre a trenc d'riba; i encara es sol no havia acabat de sortir ni s'obre havia tengut temps de treure totes ses flors, com aquells garameus ja s'hi abordaren, i allà *nyem! nyem!* fins que n'hi hagué cap d'aquelles floretes tan dolses.

Més tard passa aquell gigant, enllepolit com estava de sa panxada des dia abans; i, com veu s'obre despuyat, sensa una floreta qu'era una floreta, va dir:

—Un altre m'ha pres el devant. Es cosa de venir més dematinet.

—Que me'n direu? Ell lo endemà mitja hora abans des sol sortir, es gigant ja estava assegut devant s'obre, esperant qu'acabas de badar ses flors. Les acaba de badar com es sol va esser sortit, i que fa ell? Les pega xuclada i totes aquelles flors dins sa butzota des gigant, que se'n anà daixo daixo, *tris-tras tris-tras*, de d'allà.

Es tres germans aquell dia també havien matinetjat per esser a temps a ses flors; pero, com guaytaren per veure si ja estaven badades, un poc abans de sortir es sol, m'afinien es gigantot assegut devant s'obre, i no gosaren sortir defora per por des gigant. De manera qu'aquell dia no'n tastaren cap de floreta; varen haver de girar ses barres an es vent.

I lo pitjor va esser que lo endemà dematí es gigant les feu sa meteixa enemesa: abans de sortir es sol ja va

esser devant s'obre, espera qui espera que's badassen totes ses flors per atzarles-se, i les s'etzbà tot d'una que se varen esser badades; i per lo meteix es tres germans se'n hagueren d'estrenyer es cap i girar ses barres an es vent.

Tiraren junta i digueren:

—Això no pot anar pus! De qualche cap haurem de fer estelles! Ja es cosa de jugar es tot p'és tot! Sensa ses flors d'aqueix abre no porem viure, i aqueix gigant ara s'hi es girat i vendrà cada dia a sauparlesmos! No tenim altre remey qu'esperarlo ab una senaya de pedres demunt s'obre; i, en acostar-se a ses flors, donarli pedres, pero ben a ferir! I es an-es front que li hem de tirar! Sa questió es obrirli s'cap i ferli botir es cervell.

—No res, idò, diu En Bernat. Jo que som es major, m'hi posaré demà a trenc d'riba demunt s'obre ab una bona senaya de pedres. I com som Bernat! que, si s'atraca es gigant a ses flors, n'hi he de donar de pedres més que no'n voldrà, i, com se'n temerà, es cervell li haurà botit. (Jo n'hi he de mostrar an aqueix gigantot d'anar a robar ses nostres flors!

Lo endemà dematí En Bernat a trenc d'riba s'enfila per aquell abre ab una bona senaya de còdols; s'aixanca dalt un cimal allà ont es ramatge era més espès, i allà espera qui espera es gigant!

Es gigant al punt s'entregà daixo daixo, *tris-tras tris-tras*. S'asseu baix de s'obre, no reparà En Bernat, surt es sol, ses flors ja eren totes badades, i enverga xuclada, i flors i Bernat i senaya de pedres tot va anar dins sa seu butzota.

Es qu'En Bernat un parey de vegades ja volia comensar a tirarli pedres; pero es mesquí may va tenir pit per comensar; i, com va voler, ja no hi va esser a temps.

Es gigant ab ses flors, En Bernat i sa senaya de pedres dins sa butza, ja es partit de d'allà, com si res fos estat.

En Pau va dir:

—No res, demà me toca a mí guardar s'obre, i e-hu veurem si s'hi atançarà es gigantot que no se'n duga un querr de pedres d'aquelles més bruñents i que li han d'obrir es cap, pero ben ubert! i com som Pau que no n'hi ha de romandre casi gens de cervell dins sa closca!

En Pau lo endemà dematí a trenc d'riba s'enfila a s'obre ab una bona senaya de còdols, s'aixanca dalt un cimal allà ont era més espès es ramatge, i allà esperà qui espera que's gigant s'arrambás i se posas a tir!

Es gigant al punt s'entrega tot xapat; se planta devant s'obre, sensa reparar que hi hagués En Pau que l'esperàs.

En Pau tot d'una ja li volia enciverillà pedra i altra devers es front; pero sa mà li tornà arrera; e-hu torna provar, i res. (Que me'n direu? Ell no li bastà cor, i va resoldre etzibà sa pri-

(1) Le'm contá En Juan Granot de So'n Carrió.

(2) Garriga baixa, que just e-hi ha mates, estepes, revells, etc.

mera pedra an es gigant tot d'una qu' aquest donas cap passa cap a s'abre.

Ab això es sol ja era sortit, ses flors de s'abre ja estaven ben badades, i es gigant pega xuclada, i va esser una xuclada tan forta que flors, Pau i se'naya de pedres tot anà dins sa butzota des gigant.

En Juanet per un foradí de sa barraca havia vista tota la feta, i no s'aturava de dir:

—¡No hi ha remey! aqueys germans meus beneys varen néixer i beneys han acabats ets alens! Aont s'es vist may estarse mans fentes demunt s'abre i esperar que's gigant pegás xuclada? ¡Per mi devien esperar qu'ell les di gués: —Hala si m'heu de tirar cap pedra, qu'ara provaré d'engolirvos! —¡No me succeirà res d'això a mi, si Deu ho vol i Maria! ¡Demà matí mos veurem ses caretes ab so gigant, com som Juan!

I que fa ell? Se'n va a ca's ferrer, i diu:

—Feysme a l'acte una fitora ben afuada. No'm puc colgar que no la tenga.

—La tendrás, diu es ferrer.

Se'n va a ca's violiner, i diu:

—Un violí bo!

N'hi mostren un enfilay, i cap li agrada. Es violiner, apurat, diu a la fi:

—N'hi ha d'haver un dins sa cambra fosca, de l'any tirurany, que no sé de quant es fet! Jo le hi he vist sempre!

—Veyam idó treyslo! diu En Juanet.

Le hi treuen, el se mira, i diu:

—Això es lo que jo volia.

Fan barrina, paga, i cap a sa barraca ab so violí i sa fitora que's ferrer ja tengué feta com En Juanet en torna pessar.

—L'harem de provar an aqueix violí diu ell.

Se posa a tocarlo devant son pare, i son pare ja es partit a ballar, i balla qui te balla. En Juanet s'atura de tocar es violí, i son pare ja se pogué aturar de ballar; pero tot d'una que se posa a sonar altra volta es violí, son pare, vulgues no vulgues, hagué de tornar esser partit balla qui te balla.

—Així va aixo? diu En Juanet. Ja tenim es remey per capturar es gigant. En presentar-se demà matí a sauparmos ses flors de s'abre, vos sonareu es violí i jo l'envestiré ab sa fitora. ¡M'enga-na que no li fassem ses pessigoyes endins!

Sobre tot, lo endemà demàt a trenc d'auba s'aixequen, «En Nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant, Amen!» En Juan agafa sa fitora i son pare es violí per que's gigant nols-e pegás de sorpresa.

—Alerta vos! diu En Juanet a son pare. ¡Vos heu de comensar s'endemàsa, toca qui toca es violí! ¡No vos n'heu de deixar que jo no vos ho diga!

—¡No tengues ansí! diu son pare. T'asssegur que tocaré tant com tu vdràs! ¡massa les anyor jo an aqueixes flors que's dimoni de gigant se'n vé a sauparmos!

Ab aixo «tac!» s'entrega es gigant «tris-tras tris-tras». Se planta devan s'abre, esperant que tots ses flors fosseren badades per pellar sa xuclada. En Juanet fa senya a son pare de comensar sa musica, i son pare ja es partit a passar s'arc per dalt ses cordes des violí, que varen treure uns sons lo més vius.

Com es gigant sent aquells sons, ses cames, sense voler ell, li prenen es trot, i allà balla qui te balla, sensa porerse aturar. I es violí que, com més anava, més reprenia. A-les-hores En Juanet agafa sa fitora i bones fitorades an es gigant! ¡pe'sa cara! ¡p'es pits! ¡pe'sa panxal! ¡pe'ses cuixes! ¡p'es brassos!

—¡Ay! deixa es gigant, com se sentia aquell puer per dins sa carn viva. Provava d'envestir en Juanet, prova-va de fogirli. Pero aquelles cames seues no sabien fer més que ballar. Aquell so des violí com que les ha-gués fet perdre es tranc per tota cosa que no fos ballar. I En Juanet que no s'aturava de donarli bones fitorades. Es gigant s'arriba a acovardar, i se posa a dir:

—¡Deixe'm fer per l'amor de Deu! ¡Deixe'm fogir per l'amor de Deu! ¡Jo't promet que no't faré res! jo't pro-

met que no'm tornaré acostar per aquí!

—Ay deixarte fer? deya En Juanet. ¡No ell jo t'he de donar fitorades fins que m'hages trets es dos germans meus que t'engolires!

—Pero com los t'he de treure, deya es gigant, si ja son païs? Que hi puc fer, si les me vax engolir?

En Juanet que no s'aturava de pegar fitorades an es gigant, i son pare sona qui sona es violí.

Es gigant a la fi diu:

—¡Per amor de Deu no m'afitors pusi! Veste'n derrera sa barraca i trobarás demunt un revell un «canyemet», que, en dirli: —«Canyemet, treume des menjars del senyor Rey! te treura de tots ets aguiaus que aquell dia treurán o haurán trets a sa taula del Sr. Rey.

—No res, diu En Juanet a son pare, i no vos atureu vos de tocar es violí, i jo aniré a veure si es ver això!

Son pare hu fé així, i ell se'n va derrera sa barraca, i va esser ver: dalt un revell veu estés un «canyemet». S'hi acosta, i li diu:

—«O canyemet! treume des menjars del senyor Rey!»

I a l'acte varen comparéixer demunt aquell «canyemet», un bon plat d'arròs engrogat, i pel i ploma, pero uns aguiaus de primera de tot.

En Juanet se'n va a son pare, i li diu:

—No soneu pus.

S'atura de sonar, i es gigant tot d'una sentí ses cames franques de ballar, i j'cametes me valguen! se'n anà més que depressa ab sa partida de fitorades que duya senyades per tot es seu cos, jurant i perjurant que en tots es dies de sa seua vida no s'hi tornaria acostar pus an aquella barraca i an aquell abre de ses flors que ratjaven mal de matx.

En Juanet i son pare se'n anaren an es «canyemet» i ja estigueren abordats an aquells aguiaus tan bons, i no hi deixaren ponedor, tanta era sa fam que duyen.

(Seguirà)

JORDI DES RECO

Ratx d'infamies de s'•Obrer Balear

Es paperot socialista sa venja des ventim que li donam cada dissapte, no contestantmos ab raons i proves, per que el pobre no'n té ni'n sap, sino vomitant infamies i calumnies contra es clero, contra l'Esglesia de Deu. Per ell lo de manco es sa veritat; se'n fa trons de sa veritat. Per ell lo essencial es tirar senyades de llot a sa cara de l'Esglesia, demunt es clero.—Dissapte passat segueix acaramullant mentides i calumnies contra es sacerdots des single XIV ab motiu des «cisma d'Occident», i especialment contra un des tres que's disputaven es Pontificat, es famós Baltasar Cossa, que s'anomenava Juan XXIII, homo de grans condicions per esser un senyor temporal, no per príncep de de l'Esglesia. I s'infamia i sa desvergonya des paperots socialista està en que presenta tal personatge com a Papa vertader, com a Papa legití, allò out s'història no le hi ha considerat mai. Es vertader Papa era Gregori XII. Idó bé, es paperot socialista dona per Papa legití En Baltasar Cossa, per porer dir: «Un Papa va fer tal cosa i tal cosa i era això i allò altre», això es, enfilays de crims, d'infamies, de brutors. Pero jes ver que tal Baltasar Cossa fés lo que li atribueix es paperot socialista, ni la mitat de la mitat ni la centessima part! Que ha d'esser ver! Casi tot lo que li atribueix, no son més que mentides i inculpacions sensa cap fonament de veritat. No servia tal Baltasar Cossa per Papa ni per Bisbe, pero no era ni molt manco res de lo que suposa es paperot socialista, que'l presenta pitjor que's verro i que's gorá més desenfrenats. Ment tan alt com es es paperot socialista dient tals coses de Baltasar Cossa. Que no es capaç de presentar proves veres de lo que diu! Bons estan es manobres des paperot per presentar tals proves! Que saben ells des «Cisma d'Occident»? Tant com es moix! Treuen de llibres canalles queys rays de calumnies, i les donen per veritats. Ells només saben lo que's seus mestres criminals els han ensenyat:

Ara bé: an aqueys caporals, ¿els-e creurán o no? ¿Sí? Idó ja tendrem esclaus i molt gran esclavitud. Que no? Idó resultarà ni més ni pus qu'un estat seu-vatge; un país de feres.

Mes permeses sa mentida i sa calumnia, i per això no s'aturen de mentir i calumniar ab sa major desvergonya del mon. ¡Malanats! ¡miserables! ¡Que Deu se'n apiat!

Jara escoltan

EN VERA-VEU

T.

Com esplata es Socialisme sa miseria intelectual de s'obrer?

Sembia a primera vista qu'es Socialisme va contra es rics, contra ses injusticies des rics, i ets obrers s'ho beuen; pero lo ver i lo indiscutible en tot lo contrari.

An es Socialisme lo que li convé es que hi haja rics dolents, patrons dolents, capitalistes dolents, perque, si no n'hi hagues, es Socialisme moriria, es caporals socialistes no treurien una treseta per viure; En Pau Iglesias no poria anar a París, a Copenhague, a Lisboa, a Biarritz, ni tendría 50 pessetes que ja li han replegades es socialistes de per Mallorca.

Per aquesta raó es que reparau que may es Socialisme ha dit ni ha trebayat per que tots es rics sien bons, per que es patrons millorin. No.

Vol que sempre hi haja rics i patrons sense cor, injusts; perque, si aqueys desaparesquessin i tots fossen lo que de justicia han d'esser... ¡bona nit set sous! es Socialisme quedaria derrotat.

Es Socialisme vol fer creure an ets obrers que tots es mals de sa societat d'avuy en dia pervenen de sa propietat i de sa producció particulars; i los diu que, si tots fossem senyors de tot lo mon, si tot fos de tots, ja no hi hauria injusticies, ni abusos, ni esplotacions, ni senyors ni esclaus.

I això es fals, tant que no hu pot esser més.

I si no, feys sa prova. Establiu que es bens sien comuns i es drets dins una família sien iguals. Feys que tothom trebay igual, que tothom menji igual, o be, que tothom menji i trebay segons ses seues forces i necessitats.

Es problema, ¿está resolt? Ni d'un bon tros.

Qui regularà ses forces i ses necessitats de cad'homo?

Sa necessitat d'examinar i pesar si cada un contribuia a proporció de ses seues energies, i bastaria a ses necessitats físiques sa part que toca a cada un per restaurar forces, ¿no donaria peu a discordies i tal vegada a crims? Desapareixerien s'envaja i sa malfeneria, i ets altres vícies i pasions qui duen i ocasionen es desorde actual de sa Societat?

Entre es meteixos qui manetgen es negocis delicats d'es Socialisme i de ses agrupacions socialistes i de ses societats de resistència, ¿no n'hi ha de vius, de vividors? I mentres es pagans viuen dins sa miseria, ¿no es públic i notori qu'es caporals socialistes s'aprofiten de llur alta posició, d'es seus càrrecs oficials i reproductiveus? Jo no som socialista, i no he viatjat mai amb sleeping-car; ¿pot dir lo meteix es gran socialista d'En Pau Iglesias?

Los diuen an ets obrers també, abusant, com se suposa, de sa seua bona fe i esplotant sa seua ignorància en aquestes matèries, qu'es Socialisme es es sistema més democràtic.

Mentida! Es una contradicció sa més feresta, ha dit un gran socialista d'Alemania, que li diuen Schaeffle.

Es Socialisme diu que ja no hi haurà amos ni autoritats privades desd'es moment que, abolint es trebay des règim socialista, s'establesca es trebay colectivista. Empero diu En Schaeffle: «I sa producció socialista no n'exigirà de caporals, d'inspectors, de directors, de manejadors de la cosa pública? Tants o més que sa producció capitalista actual!

Ara bé: an aqueys caporals, ¿els-e creurán o no? ¿Sí? Idó ja tendrem esclaus i molt gran esclavitud. Que no? Idó resultarà ni més ni pus qu'un estat seu-vatge; un país de feres.

Mirau ara, idó, s'ha conduceix sa espla-

tació qu'es socialistes més vius fan de sa curta de cap d'ets obrers, dignes de millors redentors per cert.

«El Rayo», es socialistes i sa vaga de sabaters.

Comensa aquest paperot revolucionari fent un bon estudi de sa darrera vaga de sabaters, i dona detalls molt aprofitables si son, com creim, vertaders i sincers. A medida que surtin, los anirem anotant.

1. Acusa es socialistes directors de sa vaga d'haver fet anar aquesta per un camí tort, qu'ha dut una serie de catàstrofes, de fracassos, tot per obra i gracia de tals directors. Si sa vaga l'haguessen dirigida «obrers qu'estimassen es trebayadors», se seria arribat a un triomf complet i am manco temps; pero d'una per socialistes, ha succeït lo que no podria menys de succeir.

2. Diu que a una reunió de dia 8 d'abril, es meteixos directors de sa vaga, abans de declararla, confessaren am tota confiança que veyen clar que sa vaga per forsa fracassaria.

3. Diu qu'En Bisbal, tan coneugut per fracassador de vagues, proposà en tal reunió que sa vaga se declaràs només contra es patrons qu'esporten ses sabates,

no contra ets altres: i així ell podria cercar tenir-seyna, perque digué que tenia necessitats qu'atendre i que no poria estar sense trebay. Altre tant digueren es de-més companys de Comissió. Empero altres com En Negre i En Ferrà preferiren sa seua dignitat d'obrers i hu trobaren molt mal pensat i mal fet an això, molt indecorós, diguent: «que dirán tots es sabaters si saben que, precisament quant se declara sa vaga, es qui tenen obligació de donar exemple, en lloc d'anar a sa lluita, cerquen medis de viure, cerquen feyna, fingint que no'n tenen? Jo no vuy fer traicio a ningú, digué En Negre; jo, com-e president des gremi, no vuy esser responsable de sa traicio que contra tal gremi se proposa: me retir de president.

Fins aquí es socialistes, en punt a sa vaga se sabaters, corren per males yagos: sa seua honorabilitat queda tacada. I això es un gran inconvenient, una mala recomenacions per socialistes. Encara qu'això es lo natural amb ells: son així, i foris.

Secció local

Es pelegrius mallorquins de Roma arribaren dijous ben bons i contents i ab ganes de tornarhi. Es manacorins que hi havia, conten grans alabances de ses moltes coses notables qu'han vistes a la Ciutat eterna i sobre tot del Papa.

Es sol seguix fentne de ses seues crema, qu'es un... disgust per tots es qui's veuen forcats a rebre ses seues moixones.

Ja hi ha figues flors a la vela, i d'aucocós no'n parlem; i es garrovers carregats de garroves.

Ses batudes van endavant: a bandes ret més que no's pensaven, i a altres bandes no tant ni d'un bon tros com esperaven. Per això no hi ha de contents i de fellons i altres mitjels.

Ses cases des port ja comensen a alegrar-se; son molts que li estrenyen cap a mar a posar es cuylram en remug. No es mal una remugada d'en-tant en-tant.

Ja son molts ets al-lots de ses escoles i al-lotes de ses costures que sospiten p'es punt. Es que s'estimen més una setmana sensa escola qu'un dia ab escola. Ja hu val ab aquesta al-lo-tea!

¡Uey!

Aquesta setmana hem hagut de deixar, perque no mos hi ha cabut un ratx de ventim per «El Ideal», «El Rayo», i s'«Animalot prudent». Ja's arribarà dissipate qui ve, si Deu ho vol i Maria.